

ті, хто зможе зрозуміти її в належній мірі, понесе її з собою, як свого часу вчинили і самі жителі Японії.

1. Свод законов Тайхоре. 702–718 гг. I–XV законы. [пер. К. А. Попова]. — М. : Наука, 1985. — 368с.
2. «Святой меча» — Миямото Мусаси // Маслов А. А. Дзэн самурая. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. — С. 269–283.
3. Книга Пяти Колец. Миямото Мусами. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.e-reading.club/book.php?book=40340>
4. Маслов А. А. Небесный путь боевых искусств: духовное искусство китайского ушу / Алексей Александрович Маслов. — СПб : Тэкс, 1995. — 495 с.
5. Маслов А. А. Путь Воина. Секреты боевых искусств Японии / Алексей Александрович Маслов. [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.k2x2.info/istorija/put_voina_sekretu_boevyh_iskusstv_japonii/p3.php#metkadoc5
6. Учение школы Тенсин Седэн Катори Синтю Рю. Отакэ Рисукэ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dragons-nest.ru/dragons/spiritual/boevye-isskustva-itsygun/yaponskii-mech.php>
7. Ago Kiyotaka. Kukishinden Zensho. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://wiki2.org/ru/Кукишин-рю>
8. Нуохо Нитен Ічі Рюу [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.bujin.cz/hooho-niten-ichi-ryuu/?lang=en>
9. Watatani Kiyoshi, Yamada Tadachika. Bugei Ryūha Daijiten. — Tokyo : Nihon Kōpīi Shuppanbu, 1978. — С. 186–188.

Колісниченко О. В.

«Вестернізація» та «освічений націоналізм» в Японії доби Мейдзі

Інтерес до Японії, який проявляється у сучасному світі, пояснюється багатьма причинами. Це феноменальні успіхи країни в економічному розвитку, наукові досягнення, своєрідність культури та традицій. Доба Мейдзі чи не найбільше вплинула на формування обліку сучасної Японії і зробила її однією з провідних країн світу. Дослідження особливостей модернізаційних процесів в Японії в другій половині ХІХ століття дає можливість з'ясувати, як япон-

ське суспільство переймало досвід західних країн і при цьому змогло зберегти традиційні цінності та успішно відповісти на виклик Заходу.

Дана тема у вітчизняній літературі представлена небагатьма працями. Процес «вестернізації» в добу Мейдзі та його наслідки частково висвітлений у загальних працях з історії Японії: О. Є. Жукова [3], І. Я. Бедняка, О. Л. Гальперина [1], Ю. Д. Кузнецова [5] та І. В. Мазурова [6]. Серед монографій можна виділити працю О. В. Верисоцької «Вестернізація, національна ідея і реалії японської політики в епоху Мейдзі» [2]. Авторка велику увагу приділяє національній ідеї японців в зазначений період, дає широке уявлення про зміни, які відбувалися в японському суспільстві, і причини формування націоналізму в Японії. Історичні витоки японського націоналізму та проблеми взаємовідносин японців із Заходом в епоху Мейдзі досліджені у статтях О. М. Мещерякова «Самоідентифікація японців у відносинах із Заходом і прийоми подолання національних комплексів» [7] та М. І. Крупянко, Л. Г. Арешидзе «Японія: ідеологія державного націоналізму» [4].

Після «відкриття» Японії європейцями в середині ХІХ століття країна приступила до прискореної модернізації, яка супроводжувалася комплексом реформ соціально-економічного, політичного, культурно-освітнього та релігійного характеру. Японські політики поставили перед собою завдання — не тільки зберегти національну незалежність країни, але й в найкоротші терміни опанувати досягнення європейців в області техніки, технології, державного будівництва та піднятися до рівня передових західних держав. Процес модернізації торкнувся науки, права, норм поведінки, моди, звичаїв [6, с. 11].

У перші два десятиліття після реставрації Мейдзі в Японії запанувала ейфорія від усього західного, всі намагалися усе перебудувати на європейський лад. Почалась своєрідна «вестернізація», тобто запозичення англо-американського чи західноєвропейського способу життя в області економіки, політики, освіти і культури.

Банки, залізниці, вуличні ліхтарі, телеграфні дроти, друковані видання, поштові контори, сигари та сигарети, циліндри — усе це разом хлинуло до Японії. Люди були одурманені західним образом мислення, європейською технікою та звичаями. Так, наприклад, відомий політичний діяч Іноуе Каору дуже люто закликав відмовитися від традиційного рису на користь хліба і від кімоно заради європейського вбрання. З'явився навіть девіз — «піти зі Сходу, приєднатися до Заходу». Це була буквальна вестернізація, коли усе західне вважалось добрим, а усе східне невартим уваги. Траплялися випадки, коли знищувались історичні пам'ятники, стародавні храми, витвори мистецтва. Процес вестернізації йшов в Японії настільки швидко, що міг створити обманливе враження, ніби японці руйнують свої традиції [3, с. 74–75].

Однак, навіть під час нестримного захоплення Заходом, ставлення до його цінностей залишалось в Японії диференційованим. Правлячі кола сприймали вестернізацію виключно прагматично, відкидаючи західний лібералізм стосовно до принципів суспільного порядку. Представники старої феодалної знаті у більшості випадків зовсім не приймали все те нове, що несла з собою європеїзація, а громадські діячі націоналістичного напрямлення були налаштовані досить іронічно, бо думали, що час все розставить на свої місця [3, с. 76].

В цілому перше покоління японців, яке стало на шлях модернізації, аж ніяк не боялося втратити свою самобутність. Цей процес, навіть будучи вельми швидким в окремих сферах, не викликав різке почуття відторгнення, і деякі західні концепції виявлялися досить схожими на окремі традиційні погляди. Однак з 1880-х років в Японії з'явилися ознаки зростання націоналізму і напруження внутрішнього протесту проти вестернізації, перш за все в духовній сфері. Все голоснішими ставали голоси тих, хто виступав за відродження традицій та захист національних культурних цінностей.

Розвиток таких тенденцій пояснювався декількома причинами. Перша з них була суто політична. Японські правлячі кола цілеспрямовано прагнули законсервувати національні цінності як противагу надмірному проникненню західних впливів. Вони вміло використовували конфуціанські ідеї соціальної гармонії, готовність підпорядкувати особисті інтереси інтересам нації. У цьому контексті конфуціанська ідея підпорядкування старшому трансформувалася в беззаперечну відданість інтересам держави та імператору. На рубежі 1870–80-х років така політика уряду була істотно активізована, щоб протидіяти зростанню «руху за свободу і народні права», що включив в свій ідеологічний арсенал цінності західного лібералізму. Квінтесенцією цього консервативного зрушення в державній політиці стало відновлення в повному обсязі морального виховання в школі і прийняття указу про освіту [3, с. 77–78].

Інша причина була, скоріше, психологічного характеру. Швидке проникнення в життя японців іноземних речей, ідей та стереотипів поведінки викликали у освіченої частини суспільства психологічну втому і свого роду шок від масового зіткнення з чужою культурою. З'явилася боязнь

того, що якщо сліпо слідувати Заходу, Японія перестане бути Японією, а японці — японцями, ширились побоювання втратити свою національну самобутність.

Серед японських традиціоналістів того часу було достатньо багато прихильників свого роду «освіченого націоналізму». Його представники не були послідовними «антизахідниками». Вони лише хотіли взяти найкраще, що є в європейській цивілізації (перш за все в матеріальній сфері), зберігши духовні цінності японської національної культури [2, с. 200–201].

Освічений націоналізм став проявлятися в сфері науки і мистецтва. Перш за все знову посилювався інтерес до стародавньої історії країни. У 1884 р. було створено антропологічне, а в 1895 р. — археологічне товариства. Тоді ж почалася гігантська робота по опублікуванню історичних матеріалів і документів — зокрема «Матеріалів з історії Японії» і «Зборів древніх історичних актів» [3, с. 77].

Можна сказати, що модернізація Японії в добу Мейдзі здійснювалась не на основі заперечення традиційних структур, а шляхом їх активного використання. Засвоєння чужоземного досвіду визначалось, насамперед, політичними цілями, і цей процес йшов під контролем правлячої еліти. В кінцевому рахунку приймалося те, що відповідало потребам суспільства в даний час і не заперечувало японській традиції. Відновлення в результаті революції Мейдзі імператорської форми правління після багатовікового правління сьогунату призвело до того, що своєрідний японський націоналізм став особливою політичною силою, яка сприяла успішності політичної практики по консолідації суспільства на вирішення завдань модернізації країни і захисту національного суверенітету [4, с. 196–197].

Прагматизм японців давав їм можливість сприймати всі нововведення, які вони вважали потрібними, не поступаючись традиційними цінностями. Це — одна з причин того, чому Японія зуміла успішно відповісти на виклик Заходу на відміну, скажімо, від Китаю. І в тому, і в іншому випадку величезну роль зіграли соціально-психологічні чинники, що мали глибоке історичне коріння: зокрема, ставлення японців і китайців до решти світу [2, с. 204].

Таким чином, хоча Японія і стрибнула у хвилю усього нового «західного», але вона не забула про свої традиції, які добре законсервувалися під час майже двохсотлітньої ізоляції від навколишнього світу. Японці зуміли увібрати усе нове в синтезі зі старим, і завдяки цьому швидко модернізували свою державну систему управління, військову справу, економіку тощо.

1. Бедняк И. Я. Очерки новой истории Японии (1640–1917) / И. Я. Бедняк, А. Л. Гальперин. — М. : ИВЛ, 1958. — 598 с.
2. Верисоцкая Е. В. Вестернизация, национальная идея и реалии японской политики в эпоху Мейдзи / Елена Валентиновна Верисоцкая. — Владивосток : Изд-во Дальневосточного ун-та, 2005. — 333 с.
3. История Японии / Отв. ред. А. Е. Жуков. — Том 2. 1868–1998. — М. : Институт востоковедения РАН, 1998. — 703 с.
4. Крупянок М. И. Япония: идеология государственного национализма / М. И. Крупянок, Л. Г. Арешидзе // История и современность. — 2010. — № 2. — С. 185–215.
5. Кузнецов Ю. Д. История Японии / Ю. Д. Кузнецов, Г. Б. Навлицкая. — М. : Высшая школа, 1988. — 432 с.
6. Мазуров И. В. Япония в период перехода к капитализму / Игорь Викторович Мазуров. — Хабаровск : Дальневосточная академия государственной службы, 2001. — 38 с.
7. Мещеряков А. М. Самоидентификация японцев в отношениях с Западом и приемы преодоления национальных комплексов / А. М. Мещеряков // Историческая психология и социология истории. — 2009. — Т. 2. — № 2. [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.socionauki.ru/journal/articles/130330/>